

Lloyd George och Churchill

UTAT HAR krigsledarna Lloyd George och Churchill under sina stora skeden främst framstått som talare med en märklig förmåga att egga, uppmuntra, hetsa och övertyga och framför allt att fånga syften, förhoppningar och vilja i lysande, passionerade paroller. Under första kriget var Lloyd Georges stora tal händelser och handlingar nästan lika mycket som Churchills under det andra. Hur starkt verkade de inte i jämförelse med de byråkratiska betänkanden som den ena gången lästes upp i Berlin och den frärgående vildhet som andra gången var Tysklands röst i radion! Lloyd George hade kanske det största registret, från religiöst patos till nästan clownartad skämt, men Churchill nådde högre — något sådant som talet om "blod, svett och tårar" och tre eller fyra andra krigstal har Lloyd George inte nått upp till. Men det var sannerligen inte bara på tribunen de gjorde sina insatser. Båda ägde en napoleonsk förmåga att sätta sig in i skiftande frågor, att träffa det väsentliga, att med den otroliga snabbhet som slarvet kallar intuition nå överblick och en bestämd uppfattning. Och båda tycks ha haft relativt lätt att samarbeta, att dra den nödvändiga gränsen mellan vad de själva borde avgöra och vad som måste överlåtas åt andra. Det finns inte mycket av Napoleons tendens att omge sig med lakejer i stället för rådgivare, om också Lloyd George särskilt under efterkrigsåren visade spår av denna caesariska sjukdom.

Mycket har talats om deras mod. Det fysiska modet: här kan man göra en inte alltför viktig skillnad mellan Lloyd George, som visade en viss försiktighet och omedelbart uppsökte ett skyddsrum vid bombning, och Churchill, vars löjtnantsnonchalans inför faran alltid förblivit lika stor som i slaget vid Omdurman. Det moraliska modet: deras tillförsikt, deras förmåga att växa till överlägsenhet inför varje ny utmaning, deras förening av lidelse och sinnesro.

Men ordet moraliskt mod säger inte så mycket. De båda ledarna tycks på höjden av sin bana ha levt i glädje, i en nästan berusad känsla av kraft och makt. Fåfänga hade väl sin del däri; efter tusen succésér blev de, och hur omedvetna skulle de eljest ha varit, något av divor och sökare efter applåder. Om högmod kunde man också tala, men det ligger något av isoleering, av att vara utanför, att förakta i det ordet, som inte passar på dessa handlingens gourmander. Snarare tänker

Churchill, Baldwin och Lloyd George 1927

man på inspirationen hos en konstnär som funnit sitt ämne eller sin form och på den exaltation som många människor känner vid hastighet, storm och strid. Det var lyckliga, på en gång trygga och ivriga premiärministrar som gick till sängs den 7 december 1916 och den 11 maj 1940, inte människor i ångslan inför överväldigande uppgifter. "Jag var medveten

om en djup känsla av lättnad", skriver Churchill. "Äntligen hade jag makt att ge direktiv på hela scenen. Jag kände det som om jag marscherade med ödet och att hela mitt förflutna liv blott hade varit en förberedelse till denna timme och till detta prov."

Föga har skrivits om de båda hjältarnas personliga liv och inre liv. Man vet knappast något om deras äktenskap och erotiska erfarenheter, om deras sätt att vara bland de närmaste, om deras tankar om religionen och inför döden; man vet inte ens vilka böcker som de läst, hur de var som barn, hur de verkade i lugn och vila. Det intryck på detta plan som möter i biografier och memoarer är självfallet en stor utåtvändhet, en koncentration på det aktuella, om man så vill en viss ytlighet och omedvetenhet. Ingentida har varit "nonkonformist" eller okonventionell i ordets djupare mening, de har godtagit de föreställningar om tillvaron, människan och moralen som bjudits dem. Man kan kalla dem religiösa, om man därmed enligt gängse språkbruk avser personer som aldrig tänker på religion eller "mening". Lloyd George älskade att sjunga psalmer och uppträdde någon gång som predikant

— med ungefär samma ideal som han framförde som politiker, men med litet mera etisk förgyllning —, Churchill kan röras till tårar inför vackra ord om Vår Herre och alltings förgänglighet. Det skulle vara möjligt att ur deras tal och skrifter plocka fram de tröstande, halvdunkla och motsägande tankar som en föga anfrätt barnatro mobiliserar inför stora och svåra ting: "Gud styr allt till det bästa", "Herrans vägar är outrannsakliga", "hjälp dig själv, så hjälper dig Gud." Men av spänning, besatthet, tro eller otro i väsentlig mening intet spår. Möjligen har Gud varit en stillsam garant för handlingen; han har inte befallt och han har inte heller blivit en ständigt anlitad, ständigt villig medkämpe. Här går skiljelinjen mot Gladstone.

Lloyd George var under årtiondet före det första världskriget den främste initiativtagaren till och pådrivaren av sociala reformer; efter sin avgång utarbetade han förslag för krisens bekämpande och trygghet av den enskildes ställning som i viktiga punkter upptagits av arbetarpartiet; han förblev den fattige pojken som ville hjälpa de missgynnade, och han identifierade sig aldrig, till skillnad från socialisten Macdonald, med de rika och förnäma. Hos Churchill, ättling till sju generationer av hertigar, fanns inte samma självfallna radikalism, men han hörde till Lloyd Georges ivrigaste anhängare i striden mot högern och överhuset. Likväl var varken Lloyd George eller Churchill — i olikhet med John Bright, den unge Joseph Chamberlain eller de socialistiska genombrottsmännen — någon sin i första rummet bärare av krav på social nydaning. De ville ordna och förbättra, men utan utopiska fantasier eller ens storvulna och långsiktiga samhällsplaner. De tycktes vänta på de stora, utifrån kommande uppgifter som skulle göra själva det på lägets bestående inriktade arbetet till ett tillräckligt program. De har varit statsledare och förvaltare mera än nydanare.

Lloyd George blev känd för att byta åsikt, Churchill mera för att byta parti — han var först konservativ, sedan liberal, sedan oberoende antisocialist, slutligen ånyo konservativ —,

och halvt glömd politiker. Men man kan knappast betvivla att i detta fall ödet varit rättvist, att Churchill moraliskt och intellektuellt är av annat format än sin föregångare.

Churchill har inte varit fri från de politiska synderna: intolerans och hätskhet gentemot motståndare, intriger och taktiska finter, hänsynslös propaganda. Och dock har man svårt att tro att historien skall upp-daga så tvivelaktiga handlingar i hans liv som i Lloyd Georges. Det var något lägre, slarvigare, tarvligare i den sistnämndes maktsträvan, drag av opportunism och opålitlighet som inte har motsvarigheter hos Churchill. I sina förhandlingar med irändarna, särskilt 1921, bytte han oavbrutet ståndpunkter och uppträdde bedrägligt både mot sina egna och mot den andra parten (en utförlig analys har nyligen givits av Denis Gwynn i *The History of Partition*). Den ryktbara omröstningen i Mauriceaffären den 9 maj 1918 (det gällde antalet trupper på västfronten vid olika tillfällen) vann han genom medvetet falska uppgifter, och ännu i memoarerna från kriget sökte han blanda bort korten; här har full

och han talar i en av sina böcker om att ändring av partitillhörighet anses långt väsentligare än ändring av ståndpunkt. Denna ombytlighet — för att använda ett alltför starkt och grovt ord — hör med i karaktäristiken av dessa nationella ledare. Den tyder på självtillräcklighet lika väl som på andlig frihet och hör samman med den tro utan problematik på den egna förmågan som ger ett obesvärat ledarskap under kris och krig.

*

Varför har Churchills karriär i sin helhet blivit mera framgångsrik, mera "stor" än Lloyd Georges? Varför gick, för att ta den mest konkreta punkten, Lloyd Georges bana så klart nedåt sedan han störtats från premiärministerposten 1922? Slumpen, alltså händelser och förhållanden som inte hade att göra med de båda statsmännens karaktär, var alltför avgörande för att något bestämt svar på dessa frågor skall kunna ges. Det är tänkbart att Lloyd George, om han resolut övergått till högern, skulle ha blivit mellankrigstidens främste ledare; det är tänkbart att Churchill, om han stannat i det liberala partiet, nu skulle vara en avdankad

klarhet givits genom Thomas Jones biografi. De angrepp mot skilda generaler som görs i memoarerna präglas trots det långa tidsavståndet av oförsonlig hätskhet. Den stora fond som Lloyd George samlat under premiärministertiden, sannolikt till stor del genom ett slags indirekt försäljning av ordnar och titlar, vägrade han att ställa till det liberala partiets förfogande och behöll den envist under sin personliga förvaltning; det var en av de väsentliga orsakerna till att en verklig försoning mellan Lloyd George och de Asquithtrogna blev omöjlig. Churchill har fällt åtskilliga uttalanden om Hitler och Mussolini som senare blivit minst sagt både föräldrade och olustiga, men han har inte på sitt samvete något som liknar Lloyd Georges puerila — delvis kanske senilt färgade — lovprisande av den tyske diktatorn i mitten på 1930-talet. Intrig-spelet kring Lloyd Georges maktövertagande har över sig något simpelt och förljuget — Churchill kom till makten med rena händer.

Om storheten i Churchills retoriska och litterära insatser i jämförelse med Lloyd Georges är det kanske överflödigt att orda. Det är en väldig skillnad i klarhet, precision och

glansfulla associationer. Säkert sammanhänger detta med att Churchill har en ojämförligt bredare historisk och sannolikt också litterär bildning, men framför allt är det fråga om en säkrare smak, större förfining, konstnärskap. Och i hela Churchills insats finns ett säregen överblick, distans och upphöjdhets över stunden; han når inte Lincoln, men han närmar sig ibland dennes förenings av lidelse och serenitet. Båda de stora krigsledarna kände sig högst medvetna om att göra historia, och därmed är redan ett stänk av teater givet. Men Churchill synes spela den stora rollen mera intensivt, inte så att han är mera skådespelare, men så att han starkare förnimmer ansvaret för historien — författaren, kravet på förnämnet lika väl som på kraft. Hans gester avtecknar sig mot anfädernas porträtt och smälter in i den brittiska legenden.

*

Två dagar efter Lloyd Georges död, den 28 mars 1945, talade Churchill i underhuset efter engelsk sed om sin föregångare. Han berörde Lloyd Georges utnämning till regeringschef med orden: "Snart grep Lloyd George makten i staten och ledningen i regeringen." "Grep", ropade några ledamöter förebrående. "Ja, grep", svarade Churchill. "Jag tror det var Carlyle som sade om Oliver Cromwell: 'Han eftertraktade platsen; kanske var platsen hans.'" Det är osannolikt att dessa ord inte också blir historiens dom över de brittiska krigsledarna.

HERBERT TINGSTEN